

putea într-o perioadă de timp medie să producă o schimbare în acest sens care să permită moldovenilor să se desprindă de trecut și să meargă cu încredere în viitor. Propaganda de tip sovietic trebuie să fie înlocuită cu o comunicare socială, care ar permite dezbaterile ideilor, confruntarea opiniilor și educarea cetățeanului informat.

Modelul mediatic al propagandei sovietice corespunde totalmente unui sistem hegemonic al presei, de tip totalitar. Efectele politicilor mediatică ale Statului Sovietic au fost considerabile, ele au creat un liant ideologic al populației și au unificat –o și i-au dat o coerență socială. Dar această propagandă nu a salvat statul de criza sistemului și destrămarea URSS.

EFICIENTIZAREA DREPTULUI PRIN DETERMINAREA DOMENIULUI ȘI LIMITELOR DREPTULUI

EFFICIENCY OF RIGHT BY DETERMINING THE SCOPE AND LIMITS OF RIGHT

*NEGRU Alina, doctor în drept, conferențiar
universitar, Catedra „Drept public”, ASEM
LUPAȘCU Zinaida, doctor în drept, conferențiar
universitar, Catedra „Drept public”, USEM
NEGRU Boris, doctor în drept, conferențiar
universitar, Departamentul „Drept public”, USM*

Summary: *The field of law is the domain of the social space that includes the forms of human activity (actions-inactions) that aim to use the possibilities of the law. The limits of the action of law draw a "demarcation line" separating the juridical sphere from the nonsense sphere, the line showing the boundaries of the spread of the law, the point of influence of the law on its personality and its deeds.*

Prevederile constituționale subliniază importanța socială acordată dreptului în general și drepturilor omului în special și, totodată, ne obligă să elaborăm programe educaționale concrete în acest domeniu la diferite niveluri. Problema educației juridice și-a găsit reflectare în asemenea documente importante adoptate de către Parlamentul Republicii Moldova, cum ar fi: Concepția reformei judiciare și de drept¹, Concepția privind învățământul². Ambele documente consideră educația umanitară și cea juridică ca o parte integrantă a procesului socializării, proces care debutează odată cu vârsta cea mai fragedă și care, în conformitate cu preceptele moderne ale educației permanente, se derulează, în principiu, pe tot parcursul vieții.

La fel de importantă este politica legislativă a statului, capacitatea acesteia de a ține cont de toate schimbările din societate, de specificul etapei la care societatea respectivă se află.

Perfecționarea permanentă a reglementărilor juridice necesită adaptarea tehnicii juridice la noile exigențe, optimizarea mijloacelor și procedeele acesteia în conformitate cu necesitățile timpului nostru, ale popoarelor. „Un popor – oricum ar fi el – are dreptul de a-și legiui trebuințele și tranzacțiunile ce rezultă neapărat din acele trebuințe, reciprocitatea relațiilor sale, într-un cuvânt – legile unui popor, drepturile sale nu pot purcede decât din el însuși. Alt element străin, esențial, diferit de al lui, nu-i poate impune nimic; și dacă-i impune, atunci e numai prin superioritatea demnă de recunoscut a individualității sale ...”³.

Menirea dreptului este să ordoneze adecvat diversitățile geopolitice, naționale, lingvistice, economice, culturale etc. În determinarea limitelor acțiunii dreptului legiuitorul se va conduce permanent de niște reguli. Iată unele din acestea.

O *primă regulă* rezultă din faptul că dreptul reglementează doar conduita exterioară a indivizilor, căci doar raporturile intersubiective interesează viața socială și deci ordinea juridică. „Legiferarea –nu trebuie să încerce să normeze decât comportamentele exterioare ale indivizilor, exclusă fiind orice tentativă de a reglementa modul intim de gândire, sentimentele, dorințele acestora”⁴. Prin aceasta, dreptul ca o etică obiectivă se deosebește de morala ca etică subiectivă. În această ordine de idei, profesorul Mircea Djuvara menționa că „morală are ca obiect reglementarea faptelor interne, intențiunea noastră, dreptul are ca obiect reglementarea faptelor externe ale noastre, la lumina intențiunilor, ceea ce este cu totul altceva. Când regula morală comandă cuiva să fie bun, îi comandă o atitudine sufletească, o intențiune sinceră. Îndată ce această intențiune s-a manifestat în afară, printr-un fapt în legătură cu altă persoană, îndată apare fenomenul drept”⁵. Legea poate încerca să orienteze prin educație sentimentele, dar nu le poate forța: „O lege poate să-mi interzică să practic în mod public un cult religios, dar nu-mi poate interzice să cred în Dumnezeu. Încălcarea acestei limite a normării a fost o altă greșeală a comunismului: dreptul socialist a încercat să guverneze conștiințele, nu exterioritatea comportamentelor; de altfel, acesta era și sensul ultim al așa-numitului „om nou”⁶.

O *a doua regulă* a legiferării pornește de la premisa că dreptul trebuie să se abțină să intervină, chiar dacă regula proiectată urmărește binele public, când o astfel de intervenție ar cauza prejudicii acestuia datorită limitelor psihologice ale destinatarilor normei. Dreptul trebuie, cu alte cuvinte, să

¹ Hotărârea privind aprobarea Concepției reformei judiciare și de drept în Republica Moldova, Parlamentului Republica Moldova Nr. 152 din 21.06.1994 Publicat : 30.06.1994 în Monitorul Oficial Nr. 006

² Hotărârea cu privire la Concepția dezvoltării învățământului în Republica Moldova și la formarea Consiliului coordonator pentru desfășurarea reformei învățământului Nr. 337 din 15.12.1994 Publicat : 24.03.1995 în Monitorul Oficial Nr. 17

³ Mihai Eminescu, *Op.cit.*, pag.5.

⁴ Ion Dogaru, Dan Claudiu Dănișor, Gheorghe Dănișor, *Op.cit.*, pag.221.

⁵ Mircea Djuvara, Teoria generală a dreptului (Enciclopedia juridică). Drept rațional, Izvoare de drept pozitiv, București, Editura ALL, 1995, pag.321.

⁶ Ion Dogaru, Dan Claudiu Dănișor, Gheorghe Dănișor, *Op.cit.*, pag.221.

impună *maximum de constrângere suportabilă* pentru destinatarii săi.¹ Pedepsele care depășesc necesitatea nu numai că sunt injuste, după natura lor; dar nici nu au efectul scontat. Ele, dimpotrivă, pot conduce la rezultate inverse. În această ordine de idei, marchizul milanez Beccaria (1738-1794) prevedea că pedeapsa nu trebuie să fie niciodată excesivă: „Omul, judecător sau călău, își pierde toată demnitatea aplicând pedepse crude. O pierde chiar și numai asistând la executarea lor”. Pedeapsa trebuie să fie eficace: „Pentru ca o pedeapsă să-și atingă efectul dorit, ea trebuie să depășească avantajul rezultat din delict”.²

O *treia regulă* cere ca intervenția legiuitorului să aibă loc doar atunci, când interesul social și bunul mers al lucrurilor o cere. Trebuie de evitat situațiile când legiferarea se face pentru legiferare, când ea devine un spectacol politic. Legiuitorul intervine cu norme juridice noi doar atunci, când e convins de faptul că acestea vor îmbunătăți substanțial desfășurarea de mai departe a lucrurilor, că vor asigura, o mai bună soluționare a problemelor cu care societatea se confruntă la momentul dat. Montesquieu nu întâmplător menționa că „legile inutile slăbesc legile necesare” și că „Trebuie să se evite cu tot dinadinsul de a se modifica spiritul general al unui popor, atunci când acest spirit nu este contrar principiilor guvernământului”.³

La același lucru atrăgea atenția și Mihai Eminescu: „O teorie filosofică a istoriei nu ne pare de prisos aicea. Popoarele nu sînt produse ale inteligenței, ci ale naturii, - aceasta trebuie stabilit. În începutul dezvoltării lor ele au nevoie de un punct stabil împrejurul căruia să se cristalizeze lucrarea lor comună, statul lor, precum roiul are nevoie de o matcă. Dacă albinele ar avea jurnale, acestea ar fi foarte *legitimiste*. Când mersul liniștit și regulat al afacerilor este lovit în centrul, în regulatorul său, treaba nu poate merge bine”.⁴

O *altă regulă*, ar necesita încadrarea, pe măsura posibilităților, a reglementărilor normativ juridice în sistemul general al reglementărilor normativ sociale. Cu alte cuvinte, un legiuitor iscusit se va strădui să nu accepte, să evite conflictul normelor juridice cu alte categorii de norme sociale. Menționăm faptul că multitudinea normelor sociale nu e întâmplătoare și nu duce la un haos normativ. De cele mai multe ori toate categoriile de norme sociale colaborează între ele în reglementarea uniformă a unora și acelorași relații sociale, înaintează aceleași exigențe, cer același comportament din partea subiecților relațiilor sociale. Legiuitorul va trebui să profite de acest lucru. De exemplu, străbunii noștri nu prea știau de conținutul normelor juridice, dar comportamentul lor era legal, dat fiind faptul că „aveau cei șapte ani de acasă” (respectau strict normele morale) și aveau frică de Dumnezeu (respectau strict normele religioase). Din aceste considerente, legiuitorul va intra în conflict cu alte norme sociale (de exemplu, cu unele obiceiuri), când o altă variantă de a proceda nu este posibilă.

O *ultimă* și, în același timp, totdeauna primă regulă de determinare a politicii legislative constă în faptul că legea trebuie să urmărească binele comun.

Aceasta e o „cerință extrem de vagă, dată fiind impreciziunea noțiunii însăși, ea nu limitează propriu-zis puterea politică în activitatea de orientare a politicii legislative, căci tot ea determină „binele comun”, adică scopul acțiunii sociale”.⁵

Binele comun cuprinde o serie de aspecte biologice, economice, morale, intelectuale care vizează valorile care perfecționează individul, „incluzînd în sinele său universalitatea valorilor interesului uman”. Referindu-se la binele comun, ca finalitate a dreptului, autorul belgian J.Dabin propune ca în caz de conflict de valori, răspunsul să fie inspirat de adevărul și conformitatea cu tradițiile creștine și îl rezumă în trei puncte:

¹ Ion Dogaru, Dan Claudiu Dănișor, Gheorghe Dănișor, *Op.cit.*, pag.221.

² Citat după: Philippe Malaurie, *Antologia gândirii juridice*. Humanitas, București, 1997, 375p.pag.184.

³ Citat după: Philippe Malaurie, *Op.cit.*, pag.122

⁴ Mihai Eminescu, *Op.cit.*, pag.23

⁵ Ion Dogaru, Dan Claudiu Dănișor, Gheorghe Dănișor, *Op.cit.*, pag.220-221.

- primatul spiritului asupra materiei (și prin spirit înțelegem nu numai valorile intelectuale, dar, înainte de toate, valorile morale – virtuțile și caracterul);
- preeminența persoanei umane individuale asupra colectivității;
- subordonarea societății – stat societății întregi.¹

O importanță la fel de mare în determinarea politicii legislative a statului revine, de asemenea, *principiilor legiferării*.

Limitele acțiunii dreptului, în mare măsură, sunt condiționate și de tipurile de reglementare.

Tipul de reglementare normativ-juridică este o modalitate specială de reglementare care se manifestă în combinarea metodelor (permissive și prohibitive) de reglementare și creează o stare mai mult sau mai puțin prielnică pentru satisfacerea intereselor subiecților dreptului.²

În funcție de combinarea permisivului și prohibitivului, distingem două tipuri principale de reglementar juridică: a) atotpermisiv (la baza căruia se află metoda permisivă), construit conform principiului „se permite tot ceea ce nu este interzis direct de lege”; b) prohibitiv sau general acceptabil (la baza căruia se află metoda prohibitivă), construit conform principiului „se interzice tot, cu excepția celor direct acceptate de lege”.

Ambele tipuri de reglementare normativ juridică sunt aplicate, accentul, fiind pus în funcție de domeniile de activitate, etapele de dezvoltare, gradul de conștiință și cultură juridică și, a., pe primul sau pe al doilea tip de reglementare. O analiză comparativă a reglementărilor din țările care și-au propus (nu în vorbe, ci în fapte) edificarea unui stat de drept, democratic, ne convinge în faptul că tipul atotpermisiv de reglementare juridică predomină, în principal, la cetățeni și organizațiile acestora. În cazul statului, autorităților sale, persoanelor oficiale este utilizat tipul prohibitiv predominant (general acceptabil) de reglementare.

Din cele spuse însă nu rezultă că principiul atotpermisiv e mai democratic decât principiul al doilea. Totul depinde de faptul unde și cum aceste principii sunt utilizate. Acțiunea fără limită a principiului atotpermisiv poate aduce prejudicii atât societății, cât și intereselor unor persoane. Se știe că faptele, care nu sunt legate de reglementare juridică, sunt destul de răspândite și numărul lor devine tot mai mare. Aceste fapte decurg parcă de la sine, pe neobservate. Și totuși, anume aceste fapte influențează considerabil asupra mediului juridic al societății. Există un pericol real ca acestea să se abată, să iasă în afara comportamentului licit. La această consecință nedorită pot conduce atât factori de ordin obiectiv (instabilitatea social - economică, apariția unui număr tot mai mare de relații sociale noi și nereglementarea lor etc.), cât și de ordin subiectiv (nivelul scăzut al conștiinței și culturii juridice, ineficacitatea intervenției statului în viața economică, politica socială inadecvată și a.). Pornind de la aceste considerente, unii autori sunt de părerea că formula „se permite tot ceea ce nu este interzis direct de lege” nu trebuie interpretată simplist, ca o formulă generală necondiționată. Ea poate fi aplicată doar acolo, unde este legiferată direct și e posibilă doar în cazuri limitate ale reglementării normativ juridice. În această ordine de idei, susținem părerea profesorului rus N. I. Matuzov, conform căreia, „formula „ce nu se interzice, se permite” se sprijină pe încrederea și conștiința cetățeanului” și că acest principiu al dreptului „se materializează treptat, în măsura în care are loc lichidarea democratică a analfabetismului juridic”³ În legătură cu aceasta, apare necesitatea de a preciza conținutul formulei „se permite tot ceea ce nu este interzis direct de lege”. Actualmente știința nu a găsit o soluție generală recunoscută de soluționare a problemei. Unii autori consideră indicat de a recunoaște pentru cetățeni dreptul subiectiv la toate acțiunile care nu sunt interzise de lege. O asemenea interpretare ocrotește orice acțiune neinterzisă direct de lege. Această cale de soluționare a problemei, în viziunea unor autori, distanțează dreptul de morală, reduce simțitor

¹ J.Dabin, *Theorie générale du droit*, Bruxelles, 1953, p.

² В.И. Червонюк, *Теория государства и права. Учебник*, Норма-Инфра, Москва, 2006, с.

³ Н. И. Матузов. *Актуальные проблемы теории права*. Саратов : Издательство Саратовской государственной академии права, 2003. С. 416

potențialul moral și valoarea socială a dreptului și, ca urmare, limitează nejustificat posibilitățile reglementative ale dreptului¹. De aceea pare a fi rațional și oportun ca principiul nominalizat să fie formulat, după cum urmează: „Se permite tot ceea ce nu este interzis de lege și nu contravine normelor morale, standardelor juridice internaționale, valorilor și priorităților general umane² „. Laconic această formulă ar suna astfel: „se permite tot ceea ce nu aduce prejudicii altora”. Aceasta ar fi și cea mai oportună modalitate de a soluționa limitele acțiunii dreptului.

Într-o finalitate a compartimentului dat, intenționăm să accentuăm anumite sinteze ce-i sunt caracteristice:

1. Una dintre expresiile funcționale cele mai răspândite în materia juridică este acțiunea dreptului. Acțiunea dreptului, ca și acțiunea oricărui altui fenomen, va putea fi înțeleasă la justa ei valoare, dacă vom analiza teoria acțiunii eficiente, *praxiologia juridică*. Sarcina praxiologiei este de a cerceta condițiile care conduc la eficiența maximă a dreptului, în ansamblu, a normelor juridice, în particular.

2. Acțiunea dreptului este un proces complex multilateral și multifuncțional. Dreptul n-ar avea nici un sens, nici o valoare, dacă nu s-ar manifesta ca o forță activă, creativă, care intervine în toate domeniile vieții sociale, politice, economice, spirituale. Acțiunea dreptului vizează atât acțiunea unei norme juridice luate în parte, cât și acțiunea întregului sistem al dreptului. El subliniază atât *dinamica* cât și *statica* dreptului. Dreptul prin acțiunea sa va contribui la dezvoltarea și modificarea societății, iar pe de altă parte, va conserva, apăra și garanta valorile fundamentale ale societății.

3. Acțiunea dreptului cuprinde două laturi: cea *internă* și cea *externă*. *Latura internă* e o entitate psihică, o intențiune, o stare sufletească, o afirmare a voinței. *Latura externă* e o manifestare obiectivă, o realitate ce aparține lumii fizice. Orice acțiune, deci, este în același timp internă și externă: amândouă sunt esențiale și simultane. Nu se poate concepe o acțiune exclusiv internă, care să nu aibă un raport cu lumea externă și nu se poate concepe o acțiune exclusiv externă, care să nu aibă și un înțeles psihic, deoarece, dacă ar lipsi elementul psihic, nu ne-am găsi în fața unei acțiuni, ci în fața unui simplu fenomen natural.

4. Acțiunea dreptului este o activitate informațională, valorică, motivațională și reglementativă îndreptată spre asigurarea ordinii juridice din societate. Aceste calități contribuie, indiscutabil, la ridicarea eficacității dreptului.

Reflectând realitatea, dreptul conține un bogat *suport informațional și valoric*. Dreptul are ca scop regularizarea raporturilor sociale, canalizarea activității oamenilor

Analiza acțiunii dreptului nu poate trece cu vederea *aspectul motivațional*. Motivul scoate în evidență cauza, rațiunea, pricina unei acțiuni, imboldul care împinge la o acțiune sau care determină acțiunea.

5. Teoria acțiunii dreptului nu ar fi deplină, dacă nu vom analiza coordonatele, dimensiunile ei. Premisă pentru toate percepțiile sunt *spațiul și timpul*. Spațiul și timpul „sunt matricele în care ne așezăm, în ordine, experiențele”, reprezintă condiții fundamentale de manifestare pentru orice existență, spațiul și timpul au în drept sensul lor, fapt ce le diferențiază de spațiul și timpul cosmic (fizic), psihologic, biologic.

Spațiul juridic nu cade sub vreo definiție fizicistă. *Ubi societas ibi jus* subliniază spațialitatea normelor juridice, efectele *localizabile* ale dreptului.

Timpul juridic definește longevitatea actelor normative juridice, a legilor, a normelor juridice, a fenomenelor și proceselor juridice, a efectelor lor.

6. Eficientizarea dreptului presupune, determinarea *domeniului și limitelor* acțiunii dreptului.

¹ Червонюк В. И. Теория государства и прав. Учебник, Москва, 2006 pag.318.

² Гойман В. И. Действие права (Методологический анализ)., pag. 212

Domeniul acțiunii dreptului este acel domeniu al spațiului social în care se înglobează formele activității umane (acțiuni-inacțiuni) care obiectiv utilizează posibilitățile dreptului.

Limitele acțiunii dreptului trasează „linie de demarcare” care separă sfera juridică de sfera nejuridică, linia ce arată frontierele de răspîndire a dreptului, a punctului de influență a dreptului asupra personalității și faptelor sale.

7. Domeniul și limitele acțiunii dreptului, în mare măsură, sunt condiționate de *tipurile de reglementare normativ-juridică*. Acestea se manifestă în combinarea metodelor (permissive și prohibitive) de reglementare și crează o stare mai mult sau mai puțin prielnică pentru satisfacerea intereselor subiecților dreptului. În dependență de combinarea *permisivului* și *prohibitivului* distingem două tipuri principale de reglementare juridică:

a) *atotpermisiv* (la baza căruia stă metoda permisivă), construit conform principiului: „se permite tot ceea ce nu este interzis direct de lege”.

b) *prohibitiv* sau *general acceptabil* (la baza căruia stă metoda prohibitivă), construit conform principiului „se interzice tot, cu excepția celor direct acceptate de leg”.

Ambele tipuri de reglementare normativ juridică sunt aplicate, accentul, fiind pus în funcție de domeniile de activitate, etapele de dezvoltare, gradul de conștiință și cultură juridică etc., pe primul sau pe al doilea tip de reglementare.

Referințe bibliografice

1. Gheorghe C.Mihai, Radu I.Motica, Fundamentele dreptului, Teoria și filosofia dreptului, pag.42.
2. Лазарев В.В. „Правоведение», 1980, N. 5, pag.64.
3. Алексеев С.С., Общая теория права, Москва, ТК Велби, Из-во Проспект, 2008, pag.213.
4. Ion Dogaru, Teoria generală a dreptului, Craiova, 1998, pag. 185.
5. Mircea Djuvara, Teoria generală a dreptului (Enciclopedia juridică). Drept rațional, Izvoare de drept pozitiv, București, Editura ALL, 1995, pag.321.
6. Philippe Malaurie, Antologia gândirii juridice. Humanitas, București, 1997, 375p
7. Гойман В.И., Действие права (Методологический анализ) Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук. М.,1992, pag.199.
8. Ion Dogaru, Teoria generală a dreptului, 1998, pag. 192.
9. Poton G., Will P. Introduction loi politics. Blackwell, Oxford, 1988, p.50
10. Н. И. Матузов. Актуальные проблемы теории права. Саратов : Издательство Саратовской государственной академии права, 2003. С. 416
11. Червонюк В. И. Теория государства и прав. Учебник, Москва, 2006 pag.318.